

Asia: VN/17391/2025

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle Kansaneläkelaitoksen tietojenvaihtoa koskevan lainsäädännön muuttamiseksi

Lausunnonantajan lausunto

Pankki- ja tilitietoihin liittyvä lausuntopalaute:

Etuuksiin liittyvät petokset ja väärennykset ilmenevät pankki- ja maksuliikennetietoja selvittämällä. Ehdotettavat lakimuutokset edesauttavat sitä, että väärinkäytökset voidaan havaita aikaisemmin. Tämä puolestaan edesauttaa olennaisesti väärinkäytösten selvittämistä. Tiedonsaantioikeus voi jopa ennalta estävästi parantaa väärinkäytösten syntymistä, ja varsinkin kun siitä viestitään tehokkaasti.

Välttämättömyys -kriteeri määrittää sen, miten tehokkaaksi tiedonvaihdon kynnys ja siten väärinkäytösten selvittäminen muodostuu. Väärinkäytös- ja rikostorjunnallisessakin mielessä Poliisihallitus katsoo, että tiedonvaihdon kynnys ei saa muodostua kovin korkeaksi. Kansaneläkelaitoksella olisi oikeus saada asian ratkaisemista varten välttämättömät tili-, saldo- ja varallisuustiedot rahalaitoksilta. Yleisellä tasolla asia on ymmärrettävissä siten, että kun Kansaneläkelaitoksella on ratkaistavanaan asia, sillä on oikeus tietoihin, mikäli asiaa ei pysty ilman kyseisiä tietoja ratkaisemaan.

Matkakorvauksiin (Kela-taksit) liittyvä lausuntopalaute:

-

Toimeentulotuessa huomioitavia laskuja koskevaan Kansaneläkelaitoksen tiedonsaantioikeuteen liittyvä lausuntopalaute:

-

Toimeentulotuen hakijan tietojenanto- ja ilmoitusvelvollisuuteen liittyvä lausuntopalaute:

-

Lääkärinlausuntoja- ja todistuksia koskevan tiedonsaantioikeuden tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Muihin toteuttamisvaihtoehtoihin liittyvä lausuntopalaute:

-

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Vaikutusten arvioinnin yhteydessä ei ole arvioitu mahdollisia vaikutuksista poliisin toimintaan eli lähinnä poliisin esitutkintaan. Tiedonsaannin tehostuessa voidaan perustellusti olettaa, että sellaisia väärinkäytöksiä, joista Kansaneläkelaitos ilmoittaa poliisille, paljastuu nykyistä enemmän. Viime vuonna poliisille ilmoitettiin yhteensä noin 560 vastaavaa asiaa. Koska poliisille todennäköisesti ilmoitetaan uuden sääntelyn myötä aiempaa enemmän rikosepäilyjä, sääntelyllä on resurssivaikutuksia. Mikäli ilmoitusmäärä kaksinkertaistuu, on resurssivaikutus noin 3 henkilötyövuotta. Tällöin yksi rikostutkija käsittelee vuodessa hieman alle 200 rikosepäilyä suorittaen samalla soveltuvasta osasta täysimääräisen esitutkinnan. Resurssivaikutukset tulee huomioida esityksessä.

Muu lausuntopalaute:

Mikäli väärinkäytösasia ilmoitetaan poliisille ja se etenee rikostutkintaan, on laadukkaalla tutkintapyyntöillä mahdollista saada esitutkinta toimitettua hyvinkin joutuisasti. Asialla on näin ollen yleisen, yhteisien varojen väärinkäytön selvittämistä koskevan objektiivisen vaikutuksen lisäksi myös subjektiivista, asianosaisen oikeusturvaakin koskevaa vaikutusta. Pääsääntöisesti tällaiset rikostutkintaan etenevät asiat ovat yksinkertaisia ja nopeasti hoidettavia, mikäli niitä koskeva tutkintapyyntö on laadukas sisältäen tarvittavan materiaalin, käsittäen erityisesti pankki- ja tilitietoja koskevat tiedot.

Kansaneläkelaitoksen tutkintapyyntöjen avulla voidaan selvittää myös elinkeinotoiminnassa tapahtuvaa talousrikollisuutta. Tämäkin rikollisuus on kasvavaa, kovenevaa ja kansainvälistyvää. Myös talousrikollisuuden tutkinnan yhteydessä voi paljastua etuuksien väärinkäyttöön liittyviä rikoksia. Tällöin viranomaisen toiminnan keskiössä on analyysikyvykyys sekä oikeus tietojen tehokkaaseen luovuttamiseen puolin ja toisin.

Hallituksen esitysluonnoksen mukaan Kansaneläkelaitoksen tehtävänä on selvittää, onko olemassa perusteltu syy epäillä etuuden väärinkäytöstä. Mikäli tällainen syy on olemassa, tulisi seuraavaksi päättää, onko tapauksesta tehtävä tutkintapyyntö poliisille. Vuosittain Kansaneläkelaitos tekee tutkintapyyntöjä poliisille noin joka toisessa esiintyneessä etuuskas koskevassa väärinkäyttötilanteessa.

Poliisihallitus kannattaa mahdollisimman pitkälle vietyä väärinkäytösten ennalta estämistä. Paljastuneiden väärinkäytösten osalta Poliisihallitus kannattaa vähäisten väärinkäytösten selvittämistä ja ratkaisemista hallinnollisessa menettelyssä ja hallinnollisin seuraamuksin rikosoikeuden viimesijaisuusperiaatteen mukaisesti. Myöskään asioiden siirtäminen hallinnollisesta menettelystä rikosmenettelyyn vain toisen viranomaisen hallinnollisen taakan keventämiseksi ei saa muodostua ainoaksi tai ratkaisevaksi siirtooperusteeksi, mikä ei ole resurssien järkevää käyttöä. Sen

sijaan ratkaiseva siirtoeruste tulisi olla väärinkäytön suunnitelmallisuus, eli jos väärinkäytössä käytetään suunnitelmallisuutta esimerkiksi bulvaanien avulla. Kansaneläkelaitoksessa tulee tällaisissa tilanteissa olla riittävää analyysikyvykkyyttä, jotta tällaiset väärinkäytökset pystytään yhdistämään jo asiaa siirrettäessä eli tutkintapyyntöä tehdessä. Mikäli väärinkäyttöepäilyä koskevassa asiassa päädytään asian saattamiseen rikosprosessiin, tulee poliisin ja Kansaneläkelaitoksen välistä siirtoerossia kehittää entisestään.

Kansaneläkelaitoksen tulisi lisäksi pystyä antamaan poliisille tietoa havaitsemistaan epäilyistä ennen asian saattamista rikosprosessiin. Tällöin poliisilla on mahdollisuus edellytysten täyttyessä käyttää suuriin ja suunnitelmallisiin väärinkäyttökokonaisuuksiin omia ennalta estävän toiminnan toimivaltuuksiaan. Poliisin osalta tämä koskee tiedonvaihtoa myös muiden viranomaisten, euromääräisesti mitattuna suurimpana yksittäisenä esimerkkinä Verohallinnon, kanssa. Tiedonvaihto tämänkaltaisissa asioissa tulisi yleisesti ottaen olla matalampaa ja varhaisempaa.

Rötkin Johanna

Poliisihallitus - Poliisihallitus/esikunta: Poliisilakimies Visa Weckströmin
puolesta yksikön sihteerä Johanna Rötkin